

O'ZBEKISTON KASHTACHILIK SAN'ATI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARIDAGI BADIY XUSUSIYATLARI

Mansurov Ne'mat Axmedovich - Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy
rassomlik va dizayn instituti dotsenti

Tulavboyeva Bahoroy Avalbekovna - Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy
rassomlik va dizayn instituti magisrtanti.

Annotatsiya. Maqolada o'zbek kashtachilik san'ati tarixi, maktablari va san'at turlarining rang-barang hamda falsafiy-ramziy ko'rinishi, ushbu san'atni rivojlanishi an'ana va qadriyatlarimizni tiklanishi haqida so'z boradi. Kashtachilik san'atini keng targ'ib etish va o'rganish borasida amalga oshiralayotgan ishlar, xususan mamlakatning har bir mintaqasida mavjud kashtachilik maktablarining badiiy xususiyatlari keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: hunarmandchilik, ramziy ma'no, kashtachilik maktabi, usta, an'ana, shogird, naqsh, bezak, buyum, uslub, chinni, idish, sulola. 200 400

Аннотация. В статье рассматривается история узбекской вышивки, её школы и многообразные философско-символические проявления, развитие этого искусства, возрождение наших традиций и ценностей. Широко освещается проводимая работа по широкой пропаганде и изучению искусства вышивки, в частности, художественные особенности школ вышивки, существующих в каждом регионе страны.

Ключевые слова: ремесло, символика, школа вышивки, мастер, традиция, ученик, узор, украшение, предмет, стиль, фарфор, сосуд, династия.

Annotation. This article examines the history of uzbek embroidery, its schools and diverse philosophical and symbolic manifestations, the development of this art, and the revival of our traditions and values. It also covers the ongoing work to promote and study the art of embroidery, particularly the artistic characteristics of the embroidery schools existing in each region of the country.

Keywords: *craft, symbolism, embroidery school, master, tradition, student, pattern, decoration, object, style, porcelain, vessel, dynasty.*

O'zbekiston kashtachilik san'ati asrlar davomida shakllangan, o'ziga xos naqsh va ranglar bilan boyitilgan milliy hunarmandchilik turi hisoblanadi. Kashtachilik – bu ip va igna yordamida matoga naqsh tushirish san'ati bo'lib, u faqatgina bezak sifatida emas, balki O'zbekiston xalqining tarixi, madaniyati va urf-odatlarini ifodalaydi. Bu san'at O'zbekistonning barcha hududlarida rivojlangan, ammo har bir viloyat o'ziga xos uslub va naqshlarga ega.

Kashtachilik asosan savdo-hunarmandchilik shaharlarida va yirik qishloqlarda hamda O'zbekistonning qadimiy dehqonchilik madaniyati markazlarida (Xorazmdan tashqari) keng tarqalib kelgan. XIX asrda Buxoro, Samarqand, Toshkent, Nurota, Shahrisabz, Farg'ona kabi katta-katta kashtachilik markazlari bo'lgan. Mazkur kashtachilik maktabida liboslarga tikilgan kashtalar alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, ushbu maktablarda o'ziga xos uslub va ranglar mutanosibligi mavjud bo'lib, mamlakatimiz hududida mavjud kashtachilik maktablari juda boy tarixiy-ijtimoiy, falsafiy-ramziy hamda amaliy san'atning rang-barang ko'rinishi bilan alohida o'rin tutadi.

O'zbekiston kashtachilik san'atining ildizlari juda qadimiy zamonlarga borib taqaladi. Arxeologik topilmalar va qadimiy manbalarda O'rta Osiyoda, xususan, O'zbekiston hududida miloddan avvalgi asrlarda kashtachilik rivojlanganligi haqida ma'lumotlar uchraydi. Qadimgi manbalar va naqshinkor matolarning topilishi bu hunarmandchilik turining o'ziga xos uslubga ega ekanligini ko'rsatadi. Kashtachilik dastlab amaliy ehtiyojlarga xizmat qilgan bo'lsa-da, asta-sekin bu san'at turiga aylangan. Oradan yillar o'tib, o'ziga xos naqshlar, ramziy belgilar va ranglar tizimi shakllangan. Bu naqshlar nafaqat estetik zavq, balki xalqning dunyoqarashi, diniy e'tiqodi, madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. Kashtachilik an'alarini avloddan avlodga o'tkazish orqali bu san'at turi asrlar davomida saqlanib kelmoqda.

O'zbek kashtachilik san'atida naqsh va ranglar juda muhim o'rin tutadi. Naqshlar, odatda, tabiat va hayotiy tasvirlar asosida yaratiladi. Masalan, gul, yaproq, hayvon, qush va boshqa ko'rinishlar naqshlarda tez-tez uchraydi. Har bir naqshning o'ziga xos ramziy ma'nosi bor. Masalan, gul nafosatni, hayot va barakani anglatadi. Ayrim naqshlar xosiyati va ezgulikni ifoda etsa, ba'zilar himoya va yovuzlikdan saqlanish uchun ishlatilgan. Kashtachilikda ranglar ham ramziy ma'noga ega. Qizil rang – kuch-qudrat, ehtiros va muhabbatni anglatadi. Oq rang esa poklik va tinchlikni ifodalaydi. Moviy va ko'k ranglar esa osmon va suvni ifodalab, hayotiylik ramzi hisoblanadi. Kashtachilikda bu ranglarning uyg'unligi hunarmandlarning mahorati va xalqning estetika tushunchasini aks ettiradi.

Kashtachilikda naqshlar turli texnikalar yordamida ishlanadi. Asosiy texnikalar quyidagilar:

Zardo'zi – bu kashtachilik texnikasi asosan ipak yoki zar iplar bilan matoga naqsh solish orqali bajariladi. Zardo'zi asosan to'y liboslari, do'ppi va so'yla kabi marosim buyumlarida ishlatiladi. Ushbu uslub qadimiy va juda murakkab texnika hisoblanadi.

Bosma kashtachilik – bu usulda naqshlar chiziq yoki doira shaklida naqshlanadi. Bosma kashtachilik usulida tayyorlangan mahsulotlar ko'pincha uy-ro'zg'or buyumlarini bezash uchun ishlatiladi.

Ildizli kashta – bu kashtachilik turi maxsus shaklda ishlangan bo'lib, naqshlar ildiz kabi egri-bugri chiziqlar bilan bezatiladi. Ildizli kashtachilik asosan Farg'ona vodiysi va uning atrofidagi hududlarda keng tarqalgan.

Chiroq kashta – bu usulda ipak va paxta iplar birgalikda ishlatilib, yorqin ranglar bilan naqshlar solinadi. Toshkent, Samarqand va Buxoro kabi yirik shaharlarimizda keng tarqalgan. Ushbu texnika asosida olingan kashtalar hayotiy va murakkab naqshlar bilan boyitilgan.

Kashtachilik san'atida tayyorlangan buyumlar juda ko'p. Ular orasida do'ppi, so'yla, qo'lqop, nimcha, g'ilof, yostiq jildi kabi mahsulotlar mashhur. Ammo eng taniqli va qadrli hisoblangan buyum bu – So'zana deb nomlanadi. So'zana – katta

mato bo'lib, unda gul va o'simlik naqshlari tushirilgan. So'zana asosan to'y va boshqa marosimlarda ishlatiladi. U O'zbekiston xalqining faxri hisoblanadi va dunyoning turli mamlakatlarida o'zining nafisligi va murakkab naqshlari bilan tanilgan.

Darhaqiqat, O'zbekistonda kashtachilik san'ati faqat an'anaviy hunarmandchilik turi sifatida emas, balki iqtisodiy jihatdan muhim tarmoq sifatida rivojlanmoqda. Bu sohada faoliyat olib borayotgan hunarmandlar va dizaynerlar nafaqat ichki bozorga, balki xorijiy bozorlarga ham yangi an'ana va innovatsiyalarga boy sifatli va estetik qiymatga ega mahsulotlar yetkazib berishmoqda. Kashtachilik naqshlarini kiyim-kechak, turli aksessuarlar ro'molcha, sumkacha, haltacha va uy jihozlarida keng qo'llash orqali bu san'atga yangicha hayot bag'ishlashmoqda. O'zbek kashtachilik mahsulotlari xalqaro ko'rgazmalarda namoyish qilinib, dunyoning turli burchaklarida o'ziga xosligini saqlab qolgan. Shu bilan birga, O'zbekistonda kashtachilik sohasida maxsus o'quv kurslari, tadbirlar va mahorat darslari tashkil etilib, bu san'at turiga yoshlarni jalb qilish va rivojlantirish uchun katta e'tibor qaratilmoqda. Davlat tomonidan ham kashtachilik sohasiga ko'mak ko'rsatilmoqda, turli loyihalar va grantlar ajratilmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston kashtachilik san'ati – o'ziga xosligi, nafisligi va xalq madaniyati ramzi sifatida asrlar davomida yashab kelayotgan qadimiy san'at turidir. Ushbu san'at turida xalqning tarixiy qadriyatlari, urf-odatlar va estetik qarashlari mujassam. Kashtachilik san'ati O'zbekistonni dunyoga tanitib kelmoqda va zamonaviy davrda ham rivojlanib, yosh avlodga yetkazilib kelmoqda. O'zbek kashtachiligi nafaqat san'at va hunarmandchilikning bir turi, balki xalqning ma'naviy dunyosini aks ettiruvchi madaniy meros hisoblanadi. Bu san'at turini o'rganish va uni asrab-avaylash nafaqat O'zbekiston xalqining, balki butun dunyo uchun ahamiyatlidir. O'zbek kashtachilik san'ati bu xalqning boy madaniyatini va go'zalligini kelajak avlodlarga yetkazishda davom etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Булатов С. Ўзбек халқ амалий безак санъати. Тошкент, “Меҳнат”, 1991.
2. Каримов Ш., Содиқов М. ва бошқалар. “Ўзбекистон маданияти тарихи” – Т., 1995.
3. Абдуллаев Н. Санъат тарихи. -Т.: «Санъат», 2001.
4. Қ.Назаров ва бошқалар “Маънавият-асосий тушунчалар луғати”- Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, Тошкент. 2016.